

A. K.

Instytuty naukowe za granicą

Przegląd Socjologiczny Sociological Review 10, 655-658

1948

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

INSTYTUTY NAUKOWE ZA GRANICĄ

Instytut Ekonomiki. Nowy radziecki instytut naukowy. W październiku 1947 r. decyzją Rady Ministrów ZSRR Instytut Ekonomiki i Instytut Światowej Gospodarki i Światowej Polityki (dyrektorem ostatniego z nich był akademik E. Warga) zostały połączone w jeden Instytut Ekonomiki, należący do Akademii Nauk ZSRR a znajdujący się pod naukowo-organizacyjnym kierownictwem Państwowej Komisji Planowania (Gospłan). Dyrektorem nowego Instytutu został członek korespondent A. N. — K. Ostrowitianow. Prace nowego Instytutu będą prowadzone w 15 sektorach (między innymi: politycznej ekonomii socjalizmu, imperializmu i ogólnego kryzysu kapitalizmu, krajów ludowej demokracji, historii myśli ekonomicznej, ekonomicznej statystyki, koniunktur krajów kapitalistycznych) i w trzech oddziałach (informacyjnym, redakcyjno-wydawniczym, aspirantury). Przy Instytucie znajduje się biblioteka.

Instytut Słowianoznawstwa A. N. ZSRR. Instytut Słowianoznawstwa został utworzony na skutek decyzji Prezydium A. N. ZSRR w początkach 1947 r. W jego ramach mają być prowadzone wszystkie prace z dziedziny słowianoznawstwa. Dzieli się on na dwa zasadnicze sektory: historii narodów słowiańskich oraz słowiańskiej filologii i historii literatury słowiańskich narodów. Obok tego w Instytucie stworzono osobną grupę słowiańskobizantyjską, która ma się zajmować stosunkami kulturalnymi i politycznymi Słowian i Bizancjum. Głównymi tematami prac Instytutu są następujące grupy zagadnień: rok 1948 w historii Słowian, kapitalizm oraz ruchy wolnościowe w krajach słowiańskich, prawo starosłowiańskie, powstanie państw słowiańskich w 1918 r. i ich historia do 1939 r., stosunki między krajami słowiańskimi, historia niektórych krajów słowiańskich. Osobne grupy zagadnień będą opracowywać filologowie i historycy literatury.

W ciągu półtora roku swego istnienia Instytut rozwinął ożywioną działalność. Opublikowano względnie przygotowano do druku szereg prac: m. in. zarysy historii poszczególnych krajów słowiańskich (w tym zarys historii Polski) napisane z punktu widzenia radzieckiego słowianoznawstwa w tej kwestii. Pojawił się też szereg prac monograficznych na podane wyżej tematy, przewidziane w planie pracy. Opublikowano wiele źródeł historycznych. W krótkim czasie ukażą się prace zmarłego w czerwcu 1947 r. W. Piczety — m. in. I tom jego „Historii Polski” (obszerne wydanie), gdzie przeprowadzono marksistowską analizę i periodyzację dziejów Polski. Następne tomy tej pracy ukażą się później tak samo jak i kilka artykułów z tego zakresu. Brakiem pracy Instytutu jest przerwanie po śmierci W. Piczety i J. W. Gotje oraz po odjeździe Z. P. Nejedly opracowywania zagadnień etnogenezy narodów słowiańskich. Nie wszyscy jeszcze słowianoznawcy radzieccy pracują w ramach Instytutu. Brak jest także żywszego kontaktu z ośrodkami nauki słowiańskiej za granicą.

(Według notatki W. Piczety w nr 5/47 „Woprosów Istorii” i obszernej wzmianki I. Udalcowa w nr 6/48 tego wydawnictwa).

Francuski Instytut Opinii Publicznej. Po wojnie we Francji założono Francuski Instytut Opinii Publicznej (Institut Français d'Opinion Publique). Zasadniczo miał on w swoich pracach posługiwać się metodami Gallupa. Jak dotąd nie może się on jednak poszczycić osiągnięciami, jego prognozy co do wyników wyborów okazały się mylne. W związku z tym odzywają się głosy (między innymi w artykule J. F. Deniau w *Echanges Sociologiques*), dowodzące konieczności poddania rewizji metod badawczych Instytutu, ze względu na różnice między sposobami formowania się opinii publicznej w Stanach Zjednoczonych i we Francji.

J. L.

Instytut Socjometryczny. Grupa badaczy stosunków interpersonalnych skupiona wokół czasopisma „Sociometry” z J. L. Moreno na czele powołała do życia wiosną 1942 r. Instytut Socjometryczny, którego siedziba mieści się w New-Yorku. Stanowisko dyrektora Instytutu zajmuje J. L. Moreno. W skład Rady Instytutu wchodzi szereg wybitnych uczonych, specjalistów z dziedziny nauk społecznych: Howard Becker, Read Bain, S. W. Allport, R. S. Lynd, John Dewey, P. F. Lazarsfeld i inni. Ponadto do Rady Instytutu należą przedstawiciele różnych instytucji naukowych i agencji administracji publicznej: M. Mead z Amerykańskiego Muzeum Historii Naturalnej, G. Gallup z Amerykańskiego Instytutu Badania Opinii Publicznej, F. Stanton z Columbia Broadcasting System, C. C. Taylor i M. L. Wilson z Departamentu Rolnictwa, oraz K. F. Lenroot z Departamentu Pracy.

Cele i zadania Instytutu przedstawia J. L. Moreno w drugim zeszycie V tomu czasopisma „Sociometry” z maja 1942 r. Moreno przedstawia jednocześnie swoje poglądy na znaczenie podejmowanych przez zwolenników „Sociometry” badań nad stosunkami międzyosobowymi. „Sociometria — pisze Moreno — jest przede wszystkim teorią, następnie zaś metodą wskazującą, na jakiej drodze należy zbierać istotnie ważne dane co do stosunków interpersonalnych wiążących ludzi w grupy społeczne, oraz w jaki sposób łagodzić tarcia pomiędzy członkami tych grup w sposób wymagający najmniej wysiłku”. Nauka o tak pojmowanych zadaniach ma do odegrania w życiu współczesnym zasadniczą rolę. Od niej, zdaniem Morena, słusznie spodziewać się mogą społeczeństwa współczesne odpowiedzi na dręczące je pytania i wskazówek, jak należy zaradzić przeżywanemu kryzysowi.

Czołowy przedstawiciel kierunku socjometrycznego pojmuje — jak widać — bardzo szeroko zadania reprezentowanej przez siebie gałęzi badań. „Ponieważ socjometria wkracza bezpośrednio we wszelkiego typu sytuacje życia ludzkiego z zamiarem wykrycia przyczyn zakłóceń i konfliktów i z zamiarem ich przewidywania oraz rozwikłania, musi ona brać pod uwagę wszelkie elementy związane z tymi sytuacjami: czynniki ekonomiczne, religijne, kulturalne, biologiczne i psychiczne. Stąd też skwapliwie przyswaja ona sobie informacje ze wszystkich tych dziedzin, i koordynuje je dzięki własnym wysiłkom”. Ponieważ całe społeczeństwo składa się z drobnych grup społecznych, dostępnych socjometrycznej analizie, socjometria jest w stanie dostarczyć tak potrzebnej

w momencie kryzysowym wiedzy o życiu całego narodu. Moreno przedstawia plan badań socjometrycznych na wielką skalę, którymi objęta ma być cała ludność Stanów Zjednoczonych. Realizacja podobnych planów wymaga — jak stwierdza — przysposobienia dostatecznie licznego zespołu badaczy. Przygotowywanie wykwalifikowanych badaczy stanowi właśnie jedno z zadań Instytutu Socjometrycznego, który ponadto koordynować ma prace terenowe, ułatwiać wymianę doświadczeń oraz zbierać fundusze na finansowanie badań. Czasopismo „Sociometry”, oraz specjalne publikacje wydawane przez Instytut służyć mają rozszerzaniu wiedzy socjometrycznej w kołach naukowych, zaś szeroka publiczność ma być informowana o znaczeniu badań socjometrycznych za pomocą wydawnictw popularyzatorskich.

O popularności socjometrii w Ameryce świadczą liczne listy skierowane do J. L. Moreno z racji otwarcia Instytutu. Charakterystyczne jest, że wśród osób zainteresowanych nowopowstałą placówką znajdują się nie tylko badacze społeczni, lecz również praktycy: nauczyciele szkół elementarnych, działacze społeczni i administracyjni. Wiąże się to zapewne z wyraźnie akcentowanym praktycznym charakterem nowej nauki. Socjometria, zgodnie z intencjami jej twórców, ma służyć nie tylko do określania społecznych sytuacji, lecz jednocześnie w toku samego badania ma powodować ich zmianę w pożądanym kierunku. Wokół poczynąń zwolenników socjometrii wytwarza się — nie bez związku z taką postawą — atmosfera, jaka zwykła towarzyszyć raczej ruchom reformatorskim aniżeli powściągliwej w stosowaniu samoceny pracy naukowej.

A. K.

Instytut Spraw Naddunajskich im. Pawła Teleky w Budapeszcie, (Instytut Europy Wschodniej), stanowi żywy ośrodek pracy naukowej ściśle związany z ruchem umysłowym krajów przodujących w dziedzinie nauk historycznych. Instytut ten wydaje od roku 1923 czasopismo naukowe „Revue des Études Hongroises”, które w roku 1943 przekształcone zostało na „Revue d'Histoire Comparée”. Zeszyt 1—2, czwartego tomu wydawnictwa, który ukazał się w początku 1946 r. przynosi na pierwszym miejscu artykuł redakcyjny informujący o historii, charakterze i zadaniach pisma. „Revue d'Histoire Comparée” jest organem zgrupowanych przy Instytucie młodych historyków węgierskich, którzy postawili sobie za cel stosowanie do badań krajów naddunajskich metody porównawczej Pirenne'a. Przedmowa określa w następujący sposób program wydawców pisma: „Pragnąc poznać prawdę historyczną i rozszerzyć jej znajomość postawili oni sobie za zadanie zwalczanie zakorzenionych przesądów oraz nacjonalistycznych i imperialistycznych ambicji”.

Ten program — jak stwierdza przedmowa — usiłowali członkowie Instytutu realizować w ciężkim dla ich działalności okresie presji politycznej i intelektualnej czasów wojennych przez obiektywne badania nad dziejami i kulturą sąsiednich krajów słowiańskich oraz Rumunii. Okupacja niemiecka przerwała pracę Instytutu, którego członkowie oderwani od warsztatów naukowych przyłączyli się do ruchu oporu organizowanego przez Andrzeja Bajcsy Zsilinszky'ego

wydając tajne publikacje prasy podziemnej. Wiosną roku 1945 r. Instytut podjął na nowo swe prace i wznowił wydawanie „Revue d'Histoire Comparée”.

Czasopismo to, wydawane jako kwartalnik, ukazało się w roku 1945 w jednym tomie obejmującym 4 zeszyty, w roku 1946 w dwu, zaś w 1947 w 4 tomach. Prace historyczne publikowane w „Revue” ze względu na stosowaną w nich metodę porównawczą oraz przedmiot stanowią materiał interesujący socjologa. Na uwagę zasługuje, między innymi studium Ladislava Totha: *La Société Hongroise de Prešov* (tom V, nr 3, 1947). Praca ta stanowi monografię Towarzystwa Węgierskiego w Preszowie na tle stosunków społeczno-kulturalnych miasta zamieszkiwanego przez ludność mieszaną narodowościowo. Interesująca jest również praca Zoltana I. Toth: *Biographie d'une frontière* (T. IV, nr 1—2, 1946), obrazująca przekształcenie się pod wpływem wydarzeń politycznych granicy geograficznej w granicę o znaczeniu społecznym. Socjologa zainteresuje również żywo artykuł G. Heckenasta: *Le Roturiers intellectuels en Hongrie* (T. III, nr 1, 1948). Jest to studium specyficznej dla stosunków węgierskich warstwy społecznej, tak zwanych *honoratiores* — intelektualistów nieszlacheckiego pochodzenia, których sytuacja w sztywnej, niemal stanowej strukturze społecznej Węgier XIX wieku godna jest analizy. Autor przedstawiając prawny i ekonomiczny stan tej warstwy zwraca uwagę na więzy łączące ją ze sferami szlacheckimi. Ta grupa pozbawiona określonego miejsca społecznego szukała dróg ku centrom kulturalnym życia narodowego przez związek ze szlachtą odrywając się od ludu i wyrzekając się roli jego przywódców. „Pojęcia *honoratiores* żyjących wśród szlachty i ich polityka przystosowane zostały do polityki klas uprzywilejowanych; wyszedłszy z ludu zasympilowali się oni ze szlachtą, przede wszystkim z intelektualistyczną elitą lokalną... W życiu towarzyskim *honoratiores* usiłowali przybrać wzory szlacheckie i oddzielali się dystansem od sfer rzemieślniczych”.

W końcu roku 1947 oficjalna nazwa Instytutu uległa zmianie. Odtąd nosi on tytuł Instytutu Europy Wschodniej (*L'Institut d'Europe Orientale*).

A. K.

SOCJOLOGOWIE AMERYKAŃSCY W CZASIE DRUGIEJ WOJNY ŚWIATOWEJ

Sytuacja krajów europejskich podczas ostatniej wojny uniemożliwiła po większej części socjologom zajęcie wobec aktualnych wydarzeń postawy roźmyślnej obranej i określonej względami teoretycznymi. W odmiennym i szczególnie uprzywilejowanym położeniu znajdowali się socjologowie amerykańscy. Z chwilą przystąpienia Stanów Zjednoczonych do wojny znaleźli się oni w kraju stanowiącym czynną stronę w zbrojnym konflikcie, zarazem jednak niezagrożonym bezpośrednimi działaniami wroga i mającym możliwość planowego przystosowania stosunków społecznych i gospodarczych do nowej sytuacji.

Dla socjologów amerykańskich wojna była właśnie przede wszystkim kwestią nowej organizacji: organizacji zatrudnień, programu studiów i tematów debat.